

Dankbaar voor de gemeente die er is

2

Geloof in de kerk

5

Milieugekte

6

Onrecht gaat God aan het hart

9

Het kerkinterieur op de schop

10

Het antwoord op atheïsme?

Niet heersen maar dienen!

Geen wonder dat Rooms-Katholieke gelovigen door alle schandalen van seksueel misbruik de kerk de rug toekeren.

DOOR DS. A. HEKMAN, ASSEN

De Britse theoloog Alister McGrath, anglicaans priester, schreef een aantal jaren geleden over de opkomst en ondergang van het atheïsme. Hij ziet de historische oorsprong van het moderne atheïsme allereerst in een toegenomen kritiek op de macht en status van de kerk. Tijdens de Franse revolutie zagen de revolutionairen het christendom als volksvijand. Met een beroep op God steunde de kerk de machthebbers, die het volk onderdrukten. Met wantrouwen tegen de bevoorrechte kerk als machtsinstituut nam men afscheid van het geloof in God.

Opium

Karl Marx noemde godsdienst opium van het volk. God is een menselijke poging om in het reine te komen met de harde werkelijkheid van sociaal-economische achterstelling. Godsdienst verdooft de pijn van een onrechtvaardige wereld, moedigt mensen aan zich bij de omstandigheden neer te leggen.

God en lijden

Doordat wij God en menselijk lijden onmogelijk kunnen combineren, ontstaat atheïsme. Ook uit woede over en kritiek op het onrecht in de wereld. Het is een protest tegen de maatschappelijke en persoonlijke onrechtvaardigheden die vaak met godsdienst en God verbonden zijn. Mensen spannen God voor hun karretje.

Een kerk die de kant kiest van machthebbers en geld, die geen plek inruimt voor lagere sociale klasse en geen rechtvaardige samenleving nastreeft, voedt het atheïsme.

Beroepen zich op God om eigen plannen uit te voeren. Menselijke meningen worden gepresenteerd als de wil van God. Minderheids-groepen zoals homoseksuelen en vrouwen worden in hun waardigheid beknot door een bepaalde bijbeluitleg. Allerlei Godsvoor-stellingen kan een atheïst sterken in zijn geloof dat er geen God is.

Dwang

Waar een kerk verplichte leef-regels oplegt, oefent zij dwang. Macht lokt atheïsme uit. De kerk zelf ontkent God door gebrek aan naastenliefde. God is product van eigen denken, van eigenbelang en egoïsme. Een kerk die de kant

kiest van machthebbers en geld, die geen plek inruimt voor lagere sociale klasse en geen rechtvaardige samenleving nastreeft, voedt het atheïsme.

Ruimte

Christenen kunnen atheïsme tegengaan door ruimte te schep-pen voor mensen om zichzelf te zijn, door niet te heersen maar te dienen. Atheïsme wordt ongelofwaardig wanneer de godsdienst het hart van mensen veroverd. Gevoelig is voor hun behoeften en zorgen. Hen tot hun recht laat komen. Een betere toekomst aanbiedt. Opkomt voor sociale gerechtigheid. Liefde en

barmhartigheid uitstraalt. Niet heerst over hem of haar. Geen slachtoffer laat worden van andermans machtspositie. Het steekt nauw welk Godsbeeld wij er op na houden en elkaar leren.

Aantrekkelijk

Of een wereld zonder God al of niet aantrekkelijk is, hangt ervan af of de aanwezigheid van God als een positieve zaak wordt gezien. Schieten mensen er mee op dat wij geloven in God? Alleen een geloofwaardige kerk is aantrekke-lijk. Alleen wanneer wij waar kun-nen maken wat het betekent een band met God te hebben, kunnen we atheïsme terugdringen.

Commentaar

Kille cijfers

DOOR DS. T. J. OLDENHUIS, COEVORDEN

Het Centraal Bureau voor de Statistiek komt met onthutsende cijfers. Minder dan de helft van de Nederlanders noemt zich niet meer religieus. In 2010 was dat nog meer dan de helft, 55 procent, nu is het percentage teruggelopen tot onder de vijftig procent. Toch moet er wel een aantekening bij deze cijfers worden gemaakt.

Het CBS stelt een =teken tussen religieus en kerkelijke betrokkenheid. Dat lijkt mij een kapitale vergissing. Vele mensen die kerkelijk niet of niet meer betrokken zijn, zijn nog vaak wel religieus. Let maar eens op hoeveel volstrekt buitenkerkelijken de Mattheüspassion bezoeken. En zeker niet alleen voor de prachtige muziek. En wat te denken van de Passion die wat de bezoekersaantallen betreft, zijn tienduizenden verslaat.

Wijlen professor Kuitert schreef dat de mens onuitroeibaar religieus is. Ik geloof dat hij daarin volstrekt gelijk heeft. De mens zoekt houvast en ontdekt maar al te vaak dat dat niet in hemzelf te vinden is, alle beweringen van moderne humanisten ten spijt.

Overigens bevestigen deze cijfers wel hoe het instituut kerk steeds meer naar de rand van de samenleving schuift. De moderne mens laat zich niet of nauwelijks meer binden. In de tijd van de Meester zelf gingen velen weg op zoek naar iets anders. Slechts een handjevol bleef, met Petrus als voorman. Hij sloeg de spijker op de kop toen Jezus vroeg of ze ook niet wilden weggaan. Hij zei: "Here tot wie zullen we anders gaan, U hebt woorden van eeuwig leven."

Kille cijfers doen alleen maar rillen, we hebben de warmte van het Woord nodig!

Nog geen abonnee?

MAAK SNEL KENNIS!

Zie achterpagina

Alpha-Youth start in Emmen

Tijdens Alpha-Youth maken jongeren tien toffe vrijdagavonden mee en ontdekken ze wat het christelijk geloof inhoudt. Ze kunnen al hun vragen stellen en met andere deelnemers doorpraten over inspirerende onderwerpen, zoals: 'Is er meer?', 'Wie is Jezus?'. De avonden beginnen met een warme maaltijd.

Vrijdag 2 november, 17.30 u, Emmen, Opgang, info/opgave: jeugdwerker@pagemmen.nl of bel Jedidjah: 06-11817194

Dubbelconcert Oranje & Wilhelmina

Twee verenigingen geven samen een uniek concert. Het orkest van Wilhelmina speelt stukken uit bekende musicals, zoals Elisabeth en Beauty and the Beast. Ook het jeugdorkest laat enkele nummers van zich horen. Muziekvereniging Oranje zal eveneens een gevarieerd programma uitvoeren samen met hun jeugdorkesten de 'Orange Kids Band' en de 'Orange Youth Band'.

Zaterdag 3 november, 19.30 uur, Hoogeveen, Wilhelmina Muziek Centrum, Groenewegenstraat 27b, gratis

Jeugddienst Wierden met Root7

You've got a Friend is het thema van de jeugddienst die komende zondag plaatsvindt in Wierden.

In deze dienst zal er ook bekende muziek te horen zijn, de nummers komen namelijk uit de Top 2000. De band Root7 uit Den Ham zorgt voor muzikale begeleiding.

Zondag 4 november, 10.30 uur, Wierden, Gereformeerde Kerk, Spoorstraat

Samenzang in Staphorst

Het Staphorster Mannenkoor begeleidt als gastkoor de zangavond in De Bron. Het koor (bas, bariton, 2^e en 1^e tenor) is al sinds 1969 een begrip in Staphorst en deze avond staat onder leiding van dirigent Sander van den Houten. Er staan christelijke liederen en (bewerkingen van) Psalmen op het repertoire. Organist: Wilco Veldkamp, voorganger: ds. W. van Vreeswijk.

10 november, Staphorst, 19.00 uur, De Bron, Churchillaan 2, € 5 (tot 12 jr gratis)

Jongerenweekend over 'Eindtijd: horror of hoop?'

Jonge mensen tussen de 15 en 28 jaar die geïnteresseerd zijn in Israël en de eindtijd kunnen hun hart ophalen tijdens het jongeren-event van Christenen voor Israël: het Isrealityweekend. Een weekend lang draait het om het thema: 'Eindtijd: Horror of Hoop?' Met de Bijbel open denken de jongeren samen na over Gods plan met Israël en de kerk in de eindtijd.

Vrijdag 2 tot zondag 4 november, Lunteren, De Wildwal, Galgenbergweg 3, € 59, aanmelden: isreality.nl/weekend

Studieavond over koningschap Israël

Ds. Kees van Velzen is als spreker verbonden aan Christenen voor Israël

Ds. Kees van Velzen verzorgt een lezing over: Heer, herstelt U in deze tijd het koningschap voor Israël? Israël is verstrooid geweest onder alle volken en keert terug naar Israël. Het is het enige volk uit de oudheid dat nog steeds bestaat, inclusief taal en tradities. Een teken van Gods onveranderlijke trouw en Zijn almachtig handelen. Ds. Van Velzen werkte bij de Evangelische Omroep jarenlang als hoofd van de afdeling Nazorg, was betrokken bij de Nederland Zingt-avonden en diende als voorganger in Antwerpen en Lelystad.

Vrijdag 9 november, 20.00 uur, Nijverdal, Het Centrum, Constantijnstraat 7A, toegang gratis

Concert met internationaal tintje

Het professionele, gemengde Crimean Chamber Choir uit de Krim (voormalig Oekraïne) treedt samen op met het Chr. Mannenkoor Steenwijk. Hiermee zamelt men geld in voor een kindertehuis in de Krim. Het Crimean Chamber Choir treedt regelmatig op in verschillende Europese landen en wordt beschouwd als één van de beste Europese koren. Kaarten koopt men bij Bloemisterij of Steenwycks Boeckhuis.

Zaterdag 3 november, 20.00 uur, Steenwijk, Grote kerk, € 12,50 (t/m 12 jaar gratis)

Remco Hakkert in Westerbork

Met het team van Together Worship trekt Remco Hakkert, vocals en band, door het land. De dienst bevat bijbellezing, woorddeling, gebed en (solo) zang. Voor de kinderen is er een speciaal kinderblokje. Entree is vrij, er is een collecte voor de onkosten.

Zondag 11 november, Westerbork, 10.30 uur, De Voorhof, Hoogeveenseweg 4, na de dienst zijn er cd's te koop

Dankbaar voor de gemeente die er is

Steeds als ik aan julie denk, dank ik mijn God ... (BGT) Filippenzen 1: 1 – 11

DOOR DS. A.A. VAN DER SPEK, ZWARTSLUIS

Het is opmerkelijk hoe dankbaar Paulus is voor de gemeente in Filippi. Hij is eucharistisch blij. Hij jubelt het uit.

Niet vanzelfsprekend

Veel mensen vinden Paulus streng en dogmatisch. Ze vergeten daarbij hoe gepassioneerd hij was, een man die zowel kritisch kon zijn over de gemeente, maar ook dankbaar. Gelet op zijn persoonlijke omstandigheden is het bepaald niet vanzelfsprekend dat hij zo dankbaar is. Want hij schrijft de brief in de gevangenis, hij hoort van mensen die slecht over hem spreken, en hij is zo

moe dat hij denkt dat hij niet lang meer zal leven. Kortom, zijn omstandigheden zijn niet zo dat hij zich automatisch uit in dankbaarheid.

Leren van Jezus

Blijkbaar heeft Paulus geleerd van Jezus dat de omstandigheden zeker lastig kunnen zijn, maar dat ze niet bepalend zijn voor de staat van je ziel. Onder alle omstandigheden kun je dankbaar zijn. "Dankt onder alles". Ondertussen weet Paulus echt wel dat lang niet alles goed gaat in de gemeente en daar schrijft hij regelmatig over. Maar met een toon van dankbaarheid. Op die manier blijft de kritiek altijd gevat binnen de dankbaarheid. Dat lijkt een vanzelfsprekendheid, maar dat is nu niet bepaald mijn ervaring.

Geklaag

Juist datgene wat er in onze ogen niet goed gaat in een kerk, loopt

in de gaten. Er kan flink geklaagd worden over wat er allemaal niet deugt. Als predikant en gemeentelieden kun je blijven hangen in geklaag. Vooral geklaag dat de kerk niet is zoals jij graag zou zien. "Te weinig liedjes, teveel hiervan, teveel daarvan en, dominee, ik heb toch wel wat gemist in uw preek..."

Ook valt me op dat in kerkelijke bladen vaak wordt geschreven dat de kerk zoveel MOET. En als ik de schrijvers moet geloven, krijgen we op voorhand al een burnout van al dat moeten. Want we doen van alles te weinig. Nu is het altijd nuttig om kritische opmerkingen serieus te nemen, want als kerk kun je daar zeker van leren. Maar wat me bij Paulus zo treft is dat hij zijn kritiek vat in dankbaarheid. Dankbaar voor de Kerk die er is.

Kleine en grote dingen

Bonhoeffer heeft ooit geschreven: 'Wee de predikant die zijn ideaal legt op de gemeente, die gaat voorbij aan de gang die God zelf wil gaan met die gemeente.' Het kan zo bevrijdend zijn om onder elkaar en

ook in een kerkenraad tijd te nemen elkaar te vertellen voor welke kleine en grote dingen in de gemeente je nu zo dankbaar bent. Je kunt bepaalde zaken op het spoor komen, waardoor je hart opbloeit, waardoor je kerk opbloeit. Je kunt kijken naar wat er allemaal niet is, maar het is zoveel vruchtbaarder om te zien waar Gods Geest aan het werk is in de gemeente. Immers daar bidden we toch om? Je gaat met andere ogen kijken als je dankbaar bent voor de Kerk die er is.

Onder alle omstandigheden kun je dankbaar zijn. "Dankt onder alles."

even bomen

Strijd in de hemelse gewesten

DOOR DS. P. BOOMSMA, AMSTERDAM

Een knaller van een uitspraak deed Joris Luyendijk in een radio-interview kortgeleden. "Als mensen niets geloven, kun je ze alles wijsmaken", zei hij. Hij zal daarbij naar ik vermoed niet hebben gedacht aan geloof in God zozeer, maar het was voor mij wel een uitspraak die bleef hangen. Meestal gebeurt zo iets – dat 'blijven hangen' – bij onderwerpen die je herkent en bij meningen waar je het toch al mee eens bent. Zo van: wat zij of hij zegt of schrijft, vind ik ook maar kon ik niet onder woorden brengen. De uitspraak van Luyendijk bracht mij terug bij de verbazing over de in mijn ogen lichtgelovig-

heid van de volgelingen van allerhande guru's bijvoorbeeld. Wat men er niet voor over heeft om zo iemand te horen en te zien of door hem te worden aangeraakt. Als schapen die hopen een herder te hebben gevonden. En pas las ik in de krant een verhaal van een studente, die haar mentor vertelde dat zij er zo moe uitzag, omdat ze bezeten was. Elk weekend bezocht ze een sjamaan, in de hoop dat deze haar zou kunnen bevrijden. Elk weekend maar weer. Het is te gemakkelijk om in dergelijke situaties dan maar meteen te roepen dat men zich beter zou kunnen bekeren, omdat bij Jezus bevrijding en een zinvol leven te vinden is. Om het met Blaise Pascal te zeggen: in ieder mens is een leegte geschapen, alleen te vullen

door Jezus Christus. Ik ben dat volledig met hem eens, maar zijn wij er klaar voor om aan te bieden Wie en wat men zoekt? Neem bezetenheid. Na het overlijden van de hervormde dominee W.C. van Dam, die de gave van bevrijding overduidelijk had gekregen en veel mensen heeft kunnen helpen, vrees ik dat wij dat spoor wat bijster zijn. En de mensen die zoeken naar een einde aan de leegte in hun bestaan, hoe bereiken we die? De Alpha-cursus doet prima werk wat dat betreft, maar bereikt nog lang niet iedere zoeker. Een andere uitspraak van Luyendijk deed me haast vermoeden dat hij de Engelse schrijver C.S. Lewis kent. Hij zei namelijk, dat wij mensen de duivel geen groter plezier kunnen doen dan door

zijn bestaan te ontkennen. Hoe waar is dat. En hoe verrassend om dat in zo'n gesprek te horen uit zijn mond. Wel is het zo, dat momenteel vooral uit de hoek van seculiere schrijvers en filmmakers gewezen wordt op wat dan vaak genoemd wordt 'het menselijk tekort' – wij zouden zeggen: zonde. Om het nog maar niet te hebben over de grote aandacht in onze cultuur voor het kwaad, demonen en andere horror. Naar het dreigen met 'hel en verdoemenis' zou ik niet graag terug willen. Maar wat meer aandacht voor 'de andere kant', voor wat Paulus noemt 'de strijd in de hemelse gewesten', lijkt mij niet alleen wenselijk, maar noodzakelijk. Besef dat nog altijd Gods tegenstander - om het met Petrus te zeggen - rondgaat als 'een briesende leeuw, zoekend wie hij kan verslinden', brengt ons christenen misschien wel meer bij de tijd en houdt ons alert.

column

Verdriet

DOOR DS. FOEKJE DIJK,
DALFSEN

“Mamma, wat is verdriet?” Het kinderstemmetje doorklieft de stilte in de treincoupé. Ik zie de moeder uiterst dubieus kijken en hoor haar ontwijkend antwoorden: “Hoe kom je daar nu bij?” Het kind gaat onverdroten verder: “Oma zei dat ze verdrietig was, want ze moest huilen. Als je huilt, ben je dan verdrietig?”

Afluisteren

Natuurlijk heb ik thuis geleerd dat je gesprekken niet mag afluisteren. Toch, zittend in die treincoupé, word ik ongewild betrokken in een filosofische vraagstelling. Ikzelf zou ook niet zo een twee drie raad weten hoe het kind begrijpelijk te antwoorden.

Inderdaad, wat is verdriet? Het is duidelijk dat de moeder zit te worstelen om een begrijpelijk antwoord te kunnen geven. Met belangstelling kijk ik toe en luister aandachtig hoe de moeder zal reageren. Spanningsvol kijkt ook het vol vertrouwen opgeheven kindergezigtje naar de nog jonge vrouw.

Poes Pekeltje

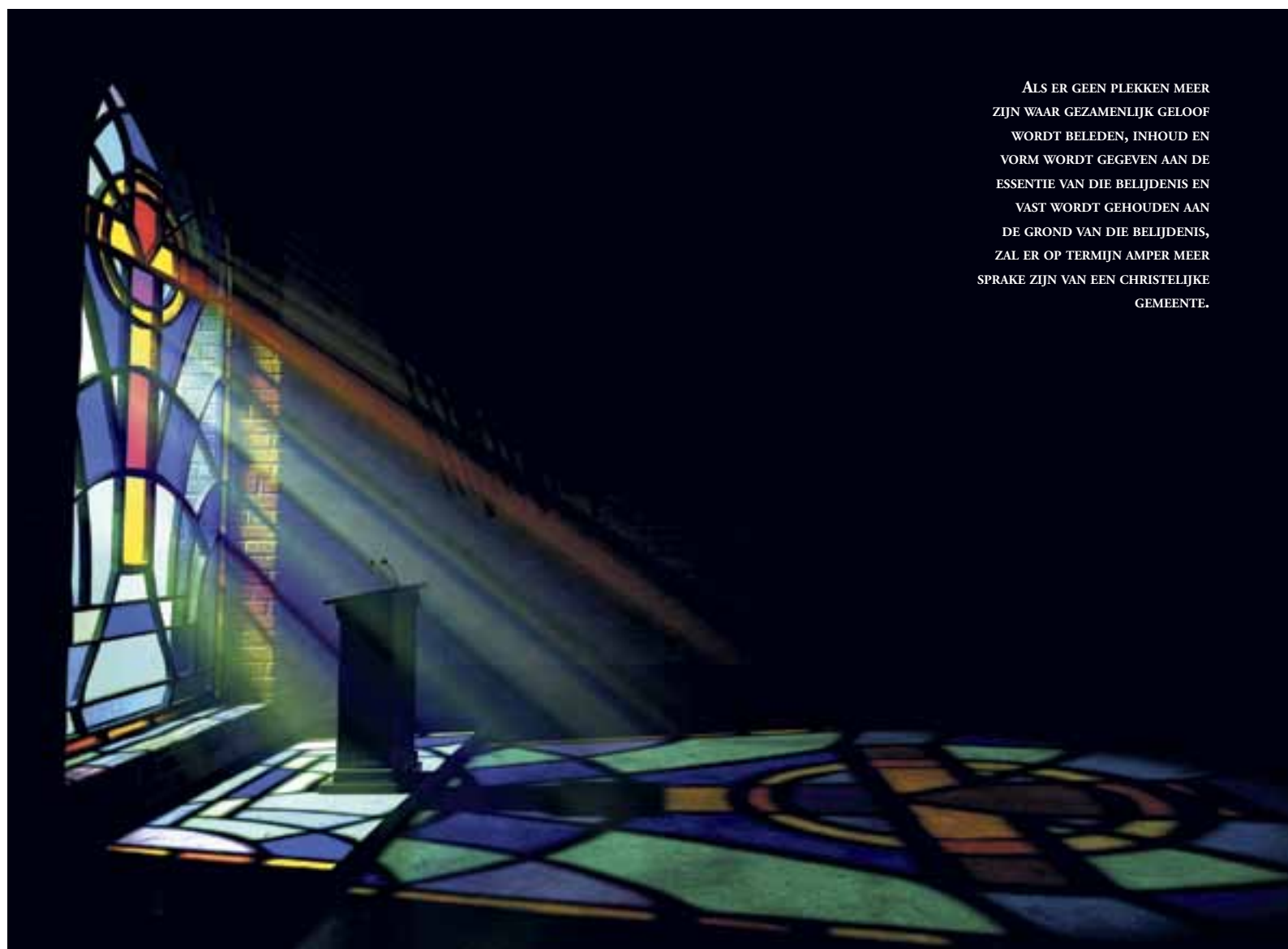
Aarzelend begint ze te formuleren: “Ik vind dit een heel moeilijke vraag. Weet je nog toen poes Pekeltje onder een auto kwam?” Het gezichtje van het kind betreft. Ze knikt. “Jij vond het heel naar voor de poes en voor jezelf. En je moest toen huilen. Dat is verdriet. Maar als je op de straattegels valt en je knietjes pijn doet, moet je ook huilen. Dat is geen verdriet. Dan huil je van pijn. Oma huilt van verdriet omdat tante Cootje heel erg ziek is. Verdriet is eigenlijk heel veel voelen.” En ik vul in gedachten aan: “Misselijk zijn van missen, zielenpijn over een lege plek, zijn in je hart van verlangen naar wat er niet meer is of wat je graag zou willen, of over de domheid die je hebt begaan...”

De jonge vrouw zucht. Je ziet het voor je: hoe het kind begrijpelijk te antwoorden? Maar het kind heeft voorlopig genoeg om over te peinzen en valt stil.

Noodkreet

Zelf blijf ik ook nadenkend zitten. Denk daarbij aan onze rooms-katholieke broeders en zusters die niet het gedenken van hun dierbaren bij Allerzielen en Allerheiligen achter de rug hebben. Verdriet is eigenlijk heel veel voelen, volgens de moeder. Mooie definitie. Verdriet is de verzamelbenaming voor een scala aan gevoelens die ondefinieerbaar zijn, maar onmiskenbaar te maken hebben met alles wat het leven ten diepste aangaat. Een ongrijpbaar, veel emoties oproepend begrip. Emoties, in welke vorm dan ook, die het gevolg zijn van een confrontatie met de niet-heelheid van het bestaan. Verdriet is een stille noodkreet van de ziel die lijdt aan gebrokenheid.

ALS ER GEEN PLEKKEN MEER
ZIJN WAAR GEZAMENLIJK GELOOF
WORDT BELEDEN, INHOUD EN
VORM WORDT GEGEVEN AAN DE
ESSENTIE VAN DIE BELIJDENIS EN
VAST WORDT GEHOUDEN AAN
DE GROND VAN DIE BELIJDENIS,
ZAL ER OP TERMIJN AMPER MEER
SPRAKE ZIJN VAN EEN CHRISTELIJKE
GEMEENTE.

Geloof in de kerk

Waar zijn de 16- tot 45-jarigen in onze kerken? We zijn maar verlegen met die vraag. Ze maken hun eigen keuzes, zeggen we dan. Maar is daar alles mee gezegd? Bram Rebergen vindt van niet. Om te beginnen doen ouders en ouderen er goed aan minder gelaten te reageren. En hun stilzwijgen te doorbreken.

DOOR BRAM REBERGEN, VEENENDAAL

Er zijn mensen - gelovige mensen - die de kerk geheel of gedeeltelijk mijden. De gedachte erachter: geloven hoeft niet per se in de kerk. Ik vraag mij af of dat niet een beetje naïef is. Want wat men ook beweert, geloven en de kerk horen wel degelijk bij elkaar.

Ongemakkelijkheid

Vraag je vaders en moeders naar de onkerkelijkheid van hun kinderen, dan roept dat vaak een zekere ongemakkelijkheid bij hen op. Daar schreef ik in februari een column over. De titel luidde: Ongemakkelijk. Ik deelde deze column op Facebook, wat nogal wat reacties uitlokte. Op basis daarvan en alle gesprekken die ik er inmiddels over voerde, ga ik dieper op dit onderwerp in. Met enige verlegenheid weliswaar, want ik ben wel ervaringsdeskundige, maar geen wetenschapper. Tegelijkertijd voel ik me genoodzaakt hierover te schrijven vanwege de heftigheid van veel reacties. En niet in het minst om mensen binnen en buiten de kerk aan te sporen meer aandacht te geven aan deze problematiek.

Kern

Ik constateer een bepaalde gelatenheid en verlegenheid bij een deel van de ‘oudere’ generatie binnen de kerk als het gaat om de kerkgang van hun kinderen en kleinkinderen. Dat baseer ik op mijn ervaringen binnen de kerk en binnen mijn eigen familie- en vriendenkring. Wat ik onder andere zie is dat de generatie 16 tot 45 nauwelijks meer aanwezig is. Ik zie dat veel jongeren na hun 16^e wegblijven bij zondagse diensten en dat ook een flink deel van hun ouders meer en meer afwezig zijn. Ik zie dat met name in de kring waarin ik zelf veel verkeer, binnen het kerkverband van de PKN. Ik zeg niet

MIJN ZORG IS DAT IK EEN FLINK DEEL VAN EEN BEPAALDE GENERATIE AFSCHIED ZIE NEMEN VAN KERK EN KERKGANG. DE OPVOEDENDE GENERATIE LAAT DAT OF HEEFT DAT LATEN GEBEUREN, ZONDER DAARBIJ EEN INDRINGEND GESPREK OP GANG TE BRENGEN OVER MOGELIJKE GEVOLGEN.

dat het alleen dit kerkverband betreft, maar ik zie het daar vooral. Nodig is ook te vermelden dat velen van die generatie naar andere gemeenten zijn gegaan. Het is evident dat er kerken zijn die qua opzet, dynamiek en inhoud veel aantrekkelijker zijn voor veel mensen dan de wat meer formele, ingetogen en liturgische context van waaruit ik een en ander waarneem. Desondanks ben ik van mening dat ook deze gemeenten in de nabije toekomst

te maken zullen krijgen met soortgelijke processen.

Mijn zorg is dat ik een flink deel van een bepaalde generatie afscheid zie nemen van kerk en kerkgang. De opvoedende generatie laat dat of heeft dat laten gebeuren, zonder daarbij een indringend gesprek op gang te brengen over mogelijke gevolgen. Ik realiseer me dat ik hiermee mensen tekort doe die dit wel van harte en vol zorg en liefde steeds

weer te berde hebben gebracht en met verdriet en lede ogen hun kinderen zagen vertrekken. Toch gaat het hier om de minderheid. En ja, het betreft hier kerkverlating en geen godverlating. Daar kom ik later nog op terug.

Kerk en samenleving

Op Facebook werd stevig gereageerd. Met name op de vermeende relatie die ik zou hebben gelegd tussen kerk(gang) en geloof. Een storm van kritiek met een aantal cruciale gedachten:

- De kerk heeft veel te lang vastgehouden aan de noodzaak zichzelf in stand te willen houden dan mee te bewegen op de golven van de tijd en de vraag van de mens in die tijd.
- De kerk is veel meer dan het kerkelijk leven uitgaande van denominaties en gerelateerd aan (zondagse) vieringen, belijdenissen, geschriften en bijbehorende

activiteiten.

- De kerk als gemeenschap is per definitie niet nodig om als mens een relatie met GOD te kunnen onderhouden.
- De kerk houdt te krampachtig vast aan een belijdenis die er in de huidige tijd niet meer toe doet en eerder polariserend werkt dan verbindend.
- De kerk gaat veel te veel uit

WIE DE DIACONALE ZORG EN HET MAATSCHAPPELIJK ENGAGEMENT VAN DE KERK IN VERLEDEN EN HEDEN NIET ZIET, HEEFT DE OGEN GESLOTEN EN DE OREN SELECTIEF OPENGEHOUDEN.

van de gedachte: kom naar mij toe, dan vanuit de houding: ik kom naar jou toe. •De kerk onthoudt zich

structureel van een open houding m.b.t. de thema's die in de samenleving spelen en sluit daarmee mensen en groepen van mensen uit.

- De kerk gaat nog veel te veel uit van een absoluut waarheids- en godsbegrip waarmee een verbindende houding naar andersdenkenden en andersgelovigen nauwelijks mogelijk is en dat werkt vervreemdend.

Ik kan me bij elk genoemd punt wel iets voorstellen en vind met velen dat we daarover in gesprek moeten zijn en gaan en die zorg delen. Tegelijkertijd zie ik een beweging in de kerk die zich juist maatschappelijk vertaalt en juist haar relevantie in een weerbarstige samenleving inhoud en vorm geeft. Alleen al binnen de PKN is er een grote pioniersbeweging gaande die met name in grote steden proactief aansluiting zoekt bij

Lees verder op pagina 6

Afscheid Elvisdiensten 'He touched me'

Na tien jaar en meer dan vijftig Elvisdiensten gaat de Elvisband nog vier keer knallen. Wie getuige wil zijn van een daverend slotstuk kan terecht in Ommen, Den Ham, Zwartsluis en Enter. Dominee Van der Spek, vanaf het begin betrokken, blikt terug.

DOOR
DS. A.A. VAN DER SPEK,
ZWARTSLUIS

Het balletje kwam tien jaar geleden aan het rollen met de vraag: Hoe zou het zijn

als die oude gospels in een kerk zouden worden gezongen in de stijl van Elvis Presley? Gospels die iedereen kent, zoals He touched me, Welk een Vriend, Hoe groot zijt Gij enzovoort. Jan Getkate ging aan de slag. Hij schreef arran-

gementen, er werden muzikanten gezocht, zangers gevraagd en dat alles voor een paar diensten.

Overweldigend

De reacties waren overweldigend. Mensen waren verrast door de kwaliteit van zang en muziek. Het geheel ademde professionaliteit. Er kwamen aanvragen voor nog veel meer diensten. En dit gaat al tien jaar lang zo. We zijn ondertussen vijftig Elvisdiensten verder. Maar er was nog iets aan de hand. Dat was een andere verrassing! Mensen waren geraakt door het geloof van die rock and roll-legende. Velen wisten niet dat hij geloofde. Of ze dachten dat hij alleen aan het begin van zijn carrière gospel zong, dus voordat hij bekend werd. Weinigen wisten dat hij zelfs tot een paar dagen voor zijn overlijden nog gospelliederen zong.

Elvis en David

Elvis was omstreden tijdens zijn leven, hij was bepaald geen model-gelovige. Als gewone mensen zondigen, hoeft dat niet direct op te vallen. Maar als een bekende zanger, die zegt christen te zijn, zondigt, dan gebeurt dat in de schijnwerpers. Daar werden harde oordelen over uitgesproken. Presley werd in zijn tijd neergezet als schijn-gelovige. Er waren vele tientallen jaren voor nodig om te kunnen zien dat zijn leven niet zo heel veel anders was dan het leven van koning David. David had Psalm 23 al geschreven voordat hij overspel pleegde! We zingen alle liederen van koning David; toch ook geen schijn-gelovige? En wie zijn wij zelf dan? Wie dat beseft, luistert anders naar de gepassioneerde waarmee Elvis zingt over guilt and shame, schuld en schaamte. In de diensten hebben we er altijd eerlijk over verteld. Dat gaf zoveel herkenning. Iemand zei eens na een Elvisdienst: "Dominee, ik heb mezelf nooit zo'n echte gelovige

MENSEN WAREN GERAAKT DOOR HET GELOOF VAN DIE ROCK AND ROLL-LEGENDE. VELEN WISTEN NIET DAT HIJ GELOOFDE.

DE ELVISDIENSTEN BRACHTEN ONS IN CONTACT MET MENSEN DIE WE ANDERS NOOIT HADDEN ONTMOET

gevonden, maar als iemand als Elvis weet van Peace in the Valley, vrede in zijn hart, dan is dat ook voor mij mogelijk, dank u wel."

Jumpsuits

De Elvisdiensten brachten ons in contact met mensen die we anders nooit hadden ontmoet, al was het maar de diensten in het huis van bewaring in Almelo, want ook daar hebben deze Elvisgospels geklonken. In Winschoten stonden mensen in Elvisjumpsuits gasten welkom te heten. Wat ook gebeurde, de echte, pure Elvisfans kwamen ons keuren of we de erfenis van Elvis wel waardig brachten. Dat was het geval, want ze verspreiden de aankondigingen en kwamen uitgedost en in vol ornaat naar de diensten. En dan noem ik nog geeneens de ontroerende pastorale gesprekken die na de diensten gevoerd werden.

Maar aan alles komt een einde. Gelukkig wordt het in dit geval wel een daverend einde. De mooiste nummers uit de verschillende Elvisdiensten komen voorbij rondom het indringende nummer: 'He touched me'. Dat zal ook het thema zijn van een (korte) preek. In veel gevallen kunnen de aanwezigen meezingen. Dus kom en breng vrienden mee. Of bezoek alle vier de diensten. De toegang is gratis, dus waarom zou je aarzelen?!

Elvisdiensten

'He Touched me'
Zondag: 11 november, 19.00 uur, Ommen, Gereformeerde Kerk
25 november, 19.00 uur, Den Ham, Gereformeerde Kerk
2 december, 19.00 uur, Zwartsluis, Gereformeerde Kerk
Zaterdag: 8 december, 19.00 uur, Enter, RK Kerk

Mantelzorgers in het zonnetje

Ook dit jaar wordt er weer een mantelzorgdienst georganiseerd. Het thema luidt: 'Mantel van liefde'. De mantelzorg legt met zijn aandacht en inzet een mantel van liefde om de naaste heen. De mantelzorg mag op zijn beurt een mantel van liefde om zich heen voelen door de aandacht van anderen voor zijn situatie. Voor-ganger is ds. Elly Wisselink. Deze dienst vindt plaats in samenwerking met de Stichting Contactpunt Mantelzorg Schoonebeek, afdeling Nieuw-Amsterdam/Veenoord. Na de dienst is er koffiedrinken.

Zondag 4 november, 10.00 uur, Nieuw-Amsterdam, Zuiderkerk, Vaart Zuidzijde 86

Thema Talks over Israël

De organisatie Christenen voor Israël organiseert in de maanden november en december zes studiedagen voor iedereen die meer wil weten over Israël. Elke studiedag bestaat uit twee studies die tussen 17.00-21.00 of zaterdag tussen 10.30-14.30 plaatsvinden. De eerste studiedag heeft afgelopen donderdag al plaatsgevonden. Zie hieronder voor de overige data. Sprekers zijn onder andere Kay Wilson, Jay Nihom, Jaap Bönker, ds. René van Loon, Sondra Baras, ds. Henk Poot, rabbijn Shmuel Katz, ds. Oscar Lohuis en ds. W.J.J. Glashouwer.

dinsdag 6 nov., zaterdag 17 nov., dinsdag 27 nov., donderdag 6 dec., zaterdag 15 dec.; Israëlcentrum, Henri Nouwenstraat 34, Nijkerk; kosten € 10 per dag (incl. koffie, thee, soep); info en aanmelden: cvi.nl/thematalks

Mediteren en schilderen in Assen

Een cursus 'Mediteren en Schilderen'. Wie creatief aan de slag wil, kan terecht in Assen. Stilte, muziek en een gedicht vormen het begin, zo ontspant men en komt de geest tot rust. Vervolgens gaat het schilderen van start. Men probeert te ervaren wat de verhalen en teksten voor ieder persoonlijk betekenen en hoe dit verbeeld kan worden. Ervaring is niet nodig. Kom gewoon proberen!

Di. 6 november, 10.00 - 12.00 uur, Assen, Opstandingskerk, Wilgenbeemd 2, €30, info: Marian Koster tel. 0592-858353

Kunst in de Herberg in Hoogeveen

Het werk van een groot aantal kunstenaars zien? Dat kan bij Kunst in de Herberg. Het gaat om: Sejo Slingenberg - Ruimtelijk werk
Patty Aaldersberg - Schilderijen
Tammy Westra - Fotografie
Paula Knol - Fotografie
Erik de Vos - Schilderijen
Martin Corba - Schilderijen
Elise d'Hont - Beeldhouwerk
Manon de Roo - Schilderijen
Niesje Metselaar - Schilderijen
Aly Hartman - Keramiek
Greet Scholten - Glaskunst
Verder is er floraal werk van Gert Kuyper, Hilje Michel en Bernhardus Annen. De aankleding van de expositieruimte met natuurlijk schikkingen is van Jan Wolting.

Zo. 11 november, Hoogeveen, de Vredehorst, Zuidwoldigerweg 32, kerkdienst 9.30 uur, Kunst in de Herberg open tot 17.00 uur

Langetermijnvisie

DOOR
DAAN VAN DER WAALS,
GRAMSBERGEN

Zaterdag 13 oktober 2018. In veel opzichten een bijzondere dag. Op deze warme, om niet te zeggen hete, oktoberdag sneuvelt het zoveelste weer-record van dit jaar. Nog nooit is het in oktober zo warm geweest; op sommige plaatsen is het 28 graden maar liefst. Ik heb deze middag broer Ad en schoonzus Rinny op bezoek. Misschien niet zó bijzonder: ze maakten wel vaker de tocht hierheen vanuit hun woonplaats Leiden, deels met de trein, deels op de fiets, want het zijn fietsfanaten. Dit keer spoorden ze tot Zwolle, om daarna peddelend door het mooie Vechtdal hun weg te ver-

volgen. Het fraaie nazomerweer stimuleerde hen tot hun tocht van west naar oost, maar dat is het niet alleen. "Wij zijn voor jou gekomen", zegt Rinny, en die dubbele bodem begrijp ik helemaal. Het ontroert mij.

Eerder deze week heb ik mijn broers en zussen - vijf in getal - plus hun levensgezellen ingelicht over de stand van zaken rond mijn ziekte. Ik vind dat familieleden, hoe verschillend hun situatie ook mag zijn en hoe zelden zij misschien elkaar bezoeken, behoren mee te leven in elkaars wel en wee. Mijn 'parkinsonverhalen' zijn mede voor hen bedoeld. Als er nieuws is op dat front, meld ik het. Nou,

IK BEN PAS IN HET ZIEKENHUIS GEWEEST OP HET SPREEKUR VAN DE NEUROLOOG, EN ZIJ HAD GEEN PRETTIGE BOODSCHAP.

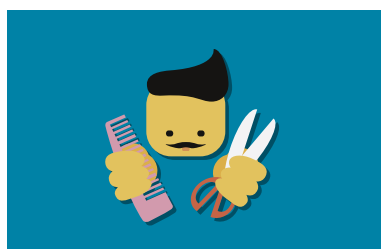
me dunkt...

Ik ben pas in het ziekenhuis geweest op het spreekuur van de neuroloog, en zij had geen prettige boodschap. Ik ben gevorderd als parkinsonpatiënt, constateerde zij na een aantal bewegingen met mij geofend te hebben. Als ik een beweging moet maken, zet ik veel te veel spieren aan het werk, wat mijn vermoeidheid voor een groot deel verklaart. Intussen schrijft de parkinson voort. Ik heb problemen met mijn benen, waardoor ik met wandelen ben gestopt, maar ook met mijn armen, die het strekken bemoeilijken. Nog verder ophogen van de dosis medicijnen heeft geen zin; het zou weer andere problemen veroorzaken. We moeten toe naar andere methoden. Zij zal voor mij een afspraak maken

met het academisch ziekenhuis in Groningen om een 'langetermijnvisie' te ontwikkelen. We zouden kunnen denken aan een pompje, de apomorfinepomp of de levodopapomp, twee varianten op hetzelfde thema: noodzakelijke medicatie in een andere vorm direct het lichaam in pompen, via een sonde of slangetje. Het komt erop neer dat je overdag een kastje met verwisselbare cassettes met je draagt, waaraan het slangetje is gekoppeld. Verder ins en outs krijg ik nog wel te horen, en dat geldt ook voor de mogelijkheid van een hersenoperatie, de deep brains stimulation. Een week later heb ik een afspraak met de parkinson-verpleegkundige van het ziekenhuis, die zal het mij allemaal uitleggen en een informatiepakket bij mij achterlaten...

Prachtig, die gezondheidszorg in ons land.

Daan

Geknipt

In 'Geknipt' vindt u opvallende, bijzondere, verbijsterende of verhelderende citaten uit kranten, bladen of websites. Voor u gelezen en geknipt door de medewerkers van het Gezamenlijk Zondagsblad.

Winkel blijft belangrijk

Niet iedereen koopt alles via internet. **Adformatie** meldt dat nog geen 10% van de aankopen online wordt gedaan.

Hoe zit het eigenlijk met de impact van online op de retailsector? Volgens het CBS bedroeg de totale omzet van de Nederlandse detailhandel in 2017 ruim 130 miljard euro. Een deel van die omzet - zo'n 12,7 miljard euro - werd door consumenten online gegeneerd. Daarmee ligt het webwinkelaandeel binnen de

gehele detailhandel op zo'n 10 procent. Het overgrote deel van de verkopen - ook in elektronica - wordt nog steeds in fysieke winkels gedaan.

Media vooringenomen inzake kindermisbruik

In het **Nederlands Dagblad** beklagt Patrick Chatelion Counet, secretaris-generaal van de Konferentie van Nederlandse Religieuzen zich erover dat de Nederlandse pers, en het NRC in het bijzonder, wel erg vooringenomen en tendentieuze berichten over de kindermisbruikschandalen binnen de Rooms-katholieke Kerk.

Op 15 september 2018 kopt de NRC op de voorpagina: 'Ze wisten het wél'. Volgens de krant had 'de helft van de bisschoppen een aandeel in het kindermisbruik'. Een schoolvoorbeeld van de onwelwillende houding waarmee de pers de Rooms-Katholieke Kerk benadert. Alle bisschoppen worden met naam en toenaam genoemd. Van vier bisschoppen wordt gezegd dat zij zelf kinderen hebben verkracht of misbruikt. Voor monseigneur Gijsen, bisschop van Roermond van 1972 tot 1993, is een paginagroot portret ingeruimd. De NRC meldt als feit: "Gijsen pleegde tussen 1958 en 1961 ontucht met twee jongens." Daarmee negeert de krant een latere uitspraak van de Rechtbank Gelderland (18 april 2018) die dit 'feit' van tafel veegt. De rechter verklaart dat herziening van het proces tegen Gijsen 'onrechtmatig' was, dat het bewijs 'ontoereikend' was en dat het authenticiteit verklaren van de beschuldigingen van de klager 'onbegrijpelijk' was. Dat de krant met geen woord over deze uitspraak rept, dat ook andere kranten geen kritische

vragen stellen bij zaken waarin klagers zonder tegenspraak of mogelijkheid van verweer worden geloofd, tekent de houding van de pers, in de afgelopen jaren. Het oordeel dat de Rechtbank Gelderland over de Klachten Commissie van Beheer en Toezicht velt, geldt vrijwel een-op-een voor de landelijke pers: 'vooringenomenheid ten gunste van de klagers en ten nadele van de aangeklaagden'. Aandacht voor de context en de tijd waarin men met de klachten omging, ontbreekt in het merendeel van de publicaties. Uiteraard bestaat er geen vergoelijking voor kindermisbruik. Dat is nu een misdrijf, dat was het toen. Maar men mag in de wijze waarop over dit onderwerp geschreven wordt nuances verwachten. De NRC, die zich als moraalridder opwerpt en de kerk de maat neemt met begrippen als 'pedopriesters' en 'doofpotbisschoppen', herinnert zich niet hoe zij in de jaren zestig en zeventig het podium gaf aan praktiserende pedofielen. In een interview uit 1973 (12 mei) kon Hedy d'Ancona, de latere minister voor Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, ongestoord en probleemloos aan de krant vertellen dat zij seks met haar kinderen had: 'Ik ben erg erotisch, ik vrij vaak met ze.' In de jaren vijftig en zestig dacht men dat een misbruikt kind na een nachtje slapen de traumatische ervaring achter zich kon laten. Een maatschappelijk misverstand waardoor men verkeerd omging met misbruik. Ook over recidive werd fout gedacht. Bisschoppen en kerkleiders meenden door iemand te berispen en te verplaatsen het misbruik te stoppen. Met de kennis van nu een vergissing. Maar maakt het hen tot misdadigers, criminelen en doofpotdaders?

Geloof geeft mij richting

Andries Heidema werd deze zomer Commissaris van de Koning in Overijssel. **Dagblad Tubantia** vroeg hem te reageren op de woorden geloof, hoop en liefde. Over 'geloof' zei hij het volgende.

"Heb je naaste lief zoals jezelf. Dat is mijn motto en het fundament van mijn geloof. Ik ben opgegroeid in een christelijk gezin in Groningen. We lezen uit de kinderbijbel, zongen thuis bij het orgel, gingen naar de kerk. Het geloof was een belangrijk onderdeel van mijn jeugd. Mijn geloof geeft mij rust en energie in de omgang met mensen. Ik ben namens de ChristenUnie de politiek in gegaan, maar heb me nooit geprofileerd als ChristenUnie-burgemeester en nu ook niet als ChristenUnie-commissaris. Ik ben er voor iedereen. Maar iedereen staat op een bepaalde manier in het leven en in mijn geval wordt dat ook door mijn geloof bepaald'. Het geloof geeft richting in hoe ik omga met mensen. Heb je naaste lief en heb respect voor elkaar. Het gaat niet om mij, ik wil weten wie jij bent. Ik ben niet het haantje. Ik ben lid van de gereformeerde kerk in Deventer, daar voel ik mij thuis."

boekbesprekingen

Spirituele verkenning van de christenen in het Midden-Oosten. Veraf of dichtbij? Gabriel Quicke. Uitg. Gompel&Svacina, Oud-Turnhout/'s Hertogenbosch 2018, prijs € 17,90

Een rijk boek. De auteur, priester, is in Rome stafmedewerker in de Pauselijke Raad ter bevordering van de Eenheid van de christenen, waar hij verantwoordelijk is voor de dialoog met de Oosters-Orthodoxe Kerken. Het boek biedt een spirituele verkenning van de christenen in het Midden-Oosten. Eerst een beschrijving van de geografische spreiding, met aandacht voor de golven van emigratie en immigratie. Daarna een weergave van de diverse kerken in het Midden-Oosten. Bij de bespreking van het spirituele erfgoed van de Oosterse Traditie krijgen de Heilige Geest en het kloosterleven aandacht. De christenen in het Midden-Oosten kunnen de kerk van martelaren worden genoemd. Vervolgens komt aan de orde de rol van de christenen

in het Midden-Oosten als brugbouwers met de Arabische wereld. Tenslotte de verantwoordelijkheid van het Westen: gastvrijheid, ruimte voor de rijkdom van de Oosterse liturgie, gebruiken en gewoonten, cultuur en geschiedenis, en vormen van solidariteit. Een naslagwerk en studieboek.

Maarten Luther Band II Soteriologie. De christelijke vrijheid in het geloof in Christus. Markus Matthia (red.) Uitg. Damon, Eindhoven 2018, prijs € 59,90

In het kader van 500 jaar Reformatie verschijnen bij Uitgeverij Damon drie Latijn-Nederlandse uitgaven met teksten van en over Maarten Luther. Na Band I over Theologische antropologie verscheen nu het tweede deel. Een derde band over de Ecclesiologie, Leven in de kerk, is in voorbereiding. Luther worstelde met de vraag wat christelijke vrijheid precies inhoudt en hoe deze vrijheid verkregen en ervaren kan worden. In deze tweede band staan geschriften van Luther over dat thema centraal. Hij probeert uit te leggen hoe de christelijke godsdienst de problemen

kan oplossen die de menselijke situatie vanuit theologische perspectief met zich meebracht. Naast de 95 stellingen bevat deze band ook het 'Traktaat over de christelijke vrijheid' aan paus Leo X. Hierin maakt Luther duidelijk dat de christelijke vrijheid en de rechtvaardigheid voor God daar begint waar de mens God kan geloven dat hij alleen uit genade mag en kan leven. Ook deze uitgave draagt bij om ons theologisch te verdiepen in het gedachtegoed van Luther. Luther zelf is hier aan het woord.

Iran. Bakermat van de beschaving. V.T. van Vilsteren en J. Nokandeh (red.) Uitg. BOOKS Zwolle. ISBN 9789462582675, 2018, prijs € 24,95

Verschenen bij de gelijknamige tentoonstelling, die gehouden wordt in het Drents Museum in Assen, van 17 juni t/m 18 november 2018. Een prachtige uitgave vol informatie, met foto's en illustraties. De expositie is de eerste tentoonstelling met schatten uit de collectie van het Nationaal Museum van Iran ooit op deze schaal in Nederland. Het laat een ongekende verscheidenheid aan

de culturen en volken van Iran zien. Ook de belangrijke rol van Iran in de geschiedenis van de mensheid. Het verleden van het land gaat terug tot honderdduizend jaar en heeft een beschaving van meer dan vijfduizend jaar.

Agenda

Vrijdag 9 november

Lezing ds. Kees van Velzen over 'Heer, herstelt u in onze tijd het koningschap voor Israël?', Nijverdalen, Het Centrum, Constantijnstraat 1, 20.00 uur, toegang gratis

Woensdag 14 november

Themabijeenkomst Rouwen in de tijd, Hellendoorn, De Leerkamer, Hoek Jac. Kapteijnstraat/Zuid Esweg, 20.00 uur

Muziekagenda

Zaterdag 3 november

Sprankelende orgel- en trompetklanken met Sander van Marion (orgel) en Arjan & Edith Post (trompet), Willem Hendrik Zwarthal te Lemelerveld, 20.00 uur, € 15

Concert Luid & Duidelijk met Gerald troost en Wim Hoddebagh, Enter, Gereformeerde kerk, Rijssenseweg 11, 20.00 uur, € 5, www.zingenindekerk.nl

CD-presentatie en concert Laus Deo, Enschede, Noorderkerk, Lasondersingel 18, 20.00 uur, € 12,50 (voorverkoop bij leden € 10), kinderen t/m 15 jaar gratis; info@gzk-lausdeon.nl Mendelssohns Oratorium 'Paulus', Hardenberg-Heemse, De Kandelaaerkerk, 20.00 uur, € 19

Vrijdag 9 november

Orgelconcert Arjan Wouters, Nijverdalen, Regenboogkerk, Grotestraat 127, 20.00 uur, toegang vrij

Zaterdag 10 november

Mendelssohns Oratorium 'Elias', Dedemsvaart, De Antenne, 19.30 uur.

Orgelconcert Evert van de Veen, Kampen, Bovenkerk, Koornmarkt 28, 20.00 uur, kaarten € 10, 12 t/m 17 jaar € 6, kinderen gratis

Informatie voor de (muziek)agenda kunt u mailen naar: nieuws@gezamenlijkzondagsblad.nl

Seminar over Christus' komst

Het Zoeklicht organiseert in Steenwijk een seminar van vier studies over Mattheus 24 en 25. Thema: 'Wat gebeurt er bij de komst van Christus?' De bijeenkomsten zijn gepland op vier woensdagavonden in november. Spreker is Wim Zwitser. Het Zoeklicht werd in 1919 opgericht door Johannes de Heer. Deze deed veel onderzoek naar de profetieën, maar werd vooral bekend door zijn liederenbundel. Het Zoeklicht organiseert activiteiten in heel Nederland en meerdaagse conferenties in conferentiecentrum Het Brandpunt in Doorn. Het tweewekelijkse tijdschrift 'Het Zoeklicht' besteedt veel aandacht aan de tekenen van de eindtijd en de Bijbelse profetieën. Ook het leven als christen in deze tijd komt ruim aan bod.

Wo 7, 14, 21 en 28 november; 20.00 uur; Gebouw Bethel, Gasthuislaan 109, Steenwijk; Toegang vrij; Tel: 0343-413300

Het kerkinterieur op de schop

Koperwerk in soorten en maten

Onder de titel 'Het kerkinterieur op de schop' bracht GZ een serie artikelen over de gevolgen van de Reformatie voor het kerkinterieur. Dit keer een nieuwe aflevering. Aanleiding is de verschijning van het boek *Koper in kerken. Geelgieters en hun werk in Nederlandse kerkgebouwen*.

DOOR DR. JAN DIRK
WASSENAAR,
HELLENDOORN

Koper in kerken is een toegankelijk geschreven boek van de hand van deskundige auteurs. Deze uitgave van de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland en de Stichting tot Behoud van het Oud Hollands Gietersambacht is een vervolg op *De Kunst van het Geelgieten*, dat in 2011 verscheen en geschreven werd door Dorota Gazy en Jan Tolboom. Hun teksten zijn geactualiseerd en uitgebreid met onder andere pennenvruchten van drs. Marco Blokhuis, erfgoed-specialist voor het protestantisme bij de afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters van Museum Catharijneconvent in Utrecht.

Geelkoper

In het eerste hoofdstuk van *Koper in kerken* gaat het over de opkomst, de neergang en de herleving van geelkoper in ons land. In de volgende hoofdstukken, waar het mij in deze bijdrage om te doen is, wordt aandacht besteed aan laatmiddeleeuws en katholiek koperwerk, protestants koperwerk, doopbogen en kroonluchters. In de laatste hoofdstukken wordt de blik gericht op de geelgieter als ambachtsman, de techniek van het geelkoper maken en gieten en het gebruik en het onderhoud van geelkoper.

Voor de Reformatie

Bij het koperwerk van voor de Reformatie – eerst uitgevoerd in de stijl van de gotiek, later in die van de renaissance – moeten we denken aan koorhekken, doopvonten, koorlezenaars, grafplaten op zerken en tombes, kroon- en wandluchters, kandelaars en liturgisch gerei, zoals wasbekkens, altaarschellen, wierookvaten,

wierookschepjes en godslampen. De vervaardiging van katholiek koperwerk stopte door de Reformatie, maar niet definitief. De productie werd na enige tijd hervat voor levering aan de kleinere schuilkerken, waar de katholieke vieringen werden voortgezet. In de negentiende eeuw werd in katholieke kerken in de stijl van de neogotiek teruggegrepen op die van de gotiek. Dat had direct te maken met de breuk die de Reformatie veroorzaakt had.

Na de Reformatie

In de zeventiende en de achttiende eeuw werden talrijke kostbare voorwerpen van geelkoper vervaardigd voor de inrichting van de 'gereformeerde' kerkgebouwen, zowel voor de middeleeuwse stads- en dorpskerken die men van de katholieken 'overgenomen' had als voor de nieuw gebouwde kerken. Sommige nieuwe objecten verschilden niet wezenlijk van die van voor de Reformatie. Zo zijn er ook in de zeventiende en de achttiende eeuw koorhekken voor protestantse kerken

gemaakt. Ook koperen grafplaten kwamen na de Reformatie nog lange tijd voor, al werden nu

vaker alleen de inscriptie en het familiewapen op de stenen zerk in koper uitgevoerd. De overleden persoon werd niet meer 'afgebeeld'. Veel geld werd besteed aan de aanschaf van kroonluchters, ook aan koperwerk aan de preekstoel en het doophek, aan lezenaars en aan traphekken en leuning.

Doopboog

Een bijzonder onderdeel van het protestantse kerkinterieur is de doopboog boven de toegangsdeur(en) tot de dooptuin, de ruimte die door het doophek omsloten wordt. Gedurende de zeventiende en de achttiende eeuw en ook nog daarna zijn er vele vervaardigd. In de

Zeventiende-eeuwse kroonluchter in de Bovenkerk te Kampen. Het koorhek is van vóór de Reformatie. Foto: Arjan Bronkhorst.

database van Nederlands kerkelijk erfgoed, beheerd door Museum Catharijneconvent, zijn 152 kerken met doopbogen geregistreerd.

Sober

In protestantse kerken uit de negentiende eeuw met een veelal sobere uitstraling is minder koperwerk te vinden, al is het nooit helemaal uit de gratie geraakt. Doopschalen zijn vaak van ander materiaal dan koper en zandlopers komen we ook niet meer tegen. Kronen uit die tijd zijn vaak van ijzer en hebben de vorm van een hoepel met olielampjes, later werden het petroleumlampen. Pas na de introductie van gasverlichting werden ook

weer koperen kronen gemaakt, die een beetje leken op de vroegere kaarsenkronen.

Ook voor nieuw ontworpen kerkelijke voorwerpen is en wordt wel koper toegepast. In de sobere Thomaskerk in Amsterdam uit 1966 staat een koperen kandelaar voor de paaskaars, een bewuste keuze voor een opvallend element in het betonnen interieur. De liturgietafel in de Westerkerk in Amsterdam heeft een nieuwe voet, in de vorm van een geelkoperen wereldbol, voor de oude lezenaar die vroeger op het doophek stond, alsmede een strak belijnde kandelaar op bolvoeten, eveneens van glanzend geelkoper.

Het boek

Het is wel duidelijk: koperwerk dateert niet alleen uit de katholieke middeleeuwen. Ook na de Reformatie is er heel veel vervaardigd, en dat gebeurt nog steeds. Het glanzende materiaal heeft zijn aantrekkingskracht kennelijk nog steeds niet verloren. Het is goed dat *Koper in kerken* dat onder de aandacht brengt. De in A4-formaat uitgevoerde publicatie telt bijna 80 bladzijden en is voorzien van vele schitterende foto's. Samen geven die een prachtig beeld van koper in Nederlandse kerkgebouwen.

Bestellen? Dat kan bij het bureau van de VBMK, info@vbm.nl.

kerkdiensten

Vervolg van pagina 8

Kaljouw
Oldemarkt GK 19.30 ds. E. Jans
Rijssen GK 19.00 ds. A.
Oosterwijk. H.A.
Sibculo KK 19.30 ds. B.
Heusinkveld
Sint Jansklooster JK 19.30 br.

R. Pasterkamp **Kapel 19.00** ds.
H. Pap
Staphorst 20.00 ds. G. van
Zanden
Steenwijk GrK 19.30 ds. B.
Haanstra
Vollenhove GrK 11.00 en 19.00
ds. D. Wolters **MK 19.30** da. J.
Rohaam

Vriezenveen OK 19.00 ds. H.
Paas
Vroomshoop Irene 19.30 ds. J.
Droogendijk
Wanneperveen 19.30 ds. W.
Menkvelde
Westerhaar 10.45 scholendienst
19.30 ds. W. den Braber
Wierden DK 9.30 ds. J. Smink

19.30 ds. H. Donken **GK 19.30** ds.
P. Dekker **Hoge Hexel 9.30** ds.
H. Donken **19.30** ds. T. Smink
Wijhe NK 10.00 en 19.30 ds. M.
Veenstra
Willemsoord 9.30 ds. G. den
Dool
Wilsum 19.30 ds. J. de Kok
Windesheim 19.30 ds. J. van

Wijk
IJsselmuiden/Grafhorst GK 19.30 ds. N. Beimers
Zwartsluis GK 19.30 ds. A. v/d
Spek
Zwolle JK 15.00 kand. E. Jonker
19.30 dr. P. Veerman **SiK 19.30** ds.
H. Evers **StK 19.30** ds. J. van Osch

Vervolg van pagina 11

lijk en moeten leven onder zeer moeilijke omstandigheden. Hoge werkloosheid en nauwelijks een fatsoenlijk dak boven het hoofd. De grootste zorg is "hoe komen we de winter door". Omdat er via de kerken gewerkt wordt kan er doelgerichte hulp worden geboden en zijn de kosten van de stichting erg laag. Dhr. van Dijke is betrokken bij de stichting en kan veel vertellen over het werk en acties die door de stichting Mensenkinderen worden ondernomen. Door middel van o.a. foto's en mogelijk een film leidt hij de kerkbezoeker door het werk van de stichting. De collecte in de dienst zal bestemd zijn voor de actie "warme winterkleren en schoenen" voor mensen in Armenië en Moldavië.

Na afloop van de dienst is er gelegenheid tot ontmoeting onder het genot van een kop koffie of thee. Voor de kinderen is er een glas fris.

Inzamelings Dorcas. Deze zondag houdt de Diaconie een inzamelingsactie voor de stichting Dorcas. De inzameling is een landelijke actie en wij sluiten ons daar graag bij aan. Vóór het begin van de dienst nemen de diakonen uw gift graag in ontvangst. Helpt u mee? Om een pakket samen te kunnen stellen hebben de volgende spullen voorkeur:

Zonnebloemolie (plastic fles), Liga koeken (geen Milkbreak), Theebiscuit, Limonadesiroop (voorkeur blikken), Witte/bruine

bonen, Fruitcocktail, Rijst, Macaroni/spaghetti, Jam, Thee, Suiker, Tandborstel, Tandpasta.

Kinderdienst. Deze zondag is er weer een Kinderdienst. Het thema van deze dienst is: "Snap jij het?" We vertellen het verhaal over de Toren van Babel. Een mooi verhaal met een nog mooiere betekenis. Hier gaan we samen over praten en vervolgens doen we daar een spannende opdracht bij. Tijdens de kerkdienst zal er aandacht geschonken worden aan de stichting "mensenkinderen". Daarom gaan we, anders dan normaal, toch ook weer terug naar de kerk om dit verhaal mee te krijgen. De kinderen kunnen deze morgen dan na afloop bij de kerk opgehaald worden. De dienst start om 9.25 uur in Hoogthij.

Running Dinner. De Commissie Gemeenteopbouw organiseert weer een Running Dinner. Een Running Dinner wil zeggen dat u elke dinergang op een ander adres geserveerd krijgt. U eet uw voor-, hoofd- en nagerecht dus telkens bij iemand anders thuis. Het doel is gezellig eten met en bij mensen die je misschien minder goed kent. Lijkt het u leuk om aan dit "Running Dinner" mee te doen? Dat kan als deelnemer, maar ook als gastheer/gastvrouw. U kookt dan 3 gangen voor verschillende gasten. De gezelligheid is het belangrijkste en niet het bereiden van culinaire hoogstandjes.

Deelname is fietsend of met de auto mogelijk en staat open voor iedereen. Indien gewenst kan u

worden gehaald en gebracht door één van onze andere deelnemers, u kan dit aangeven bij opgave.

We beginnen vrijdag 9 november om 18.00 uur met een hapje en drankje in de Protestantse Kerk. Hier hoort u op welk adres u uw le gerecht geserveerd krijgt.

De kosten zullen € 12,50 per persoon bedragen. Graag opgeven bij Roeli Boer tel. 58 75 70, mailen kan ook: roeliboer@home.nl

Giften. Mevr. Boer ontving € 10,- voor het kerkkoor, en mevr. Martens ontving € 10,- voor de kerk. Hartelijk bedankt voor deze giften.

Bloemen. Met een hartelijke groet en een bemoediging zijn de bloemen uit de dienst van zondag 28 oktober gebracht bij dhr. E.J. Veurman, Oldemarktseweg, die weer thuis is gekomen.

Overleden. Dinsdag 23 oktober is **Bertus Hetebrij** overleden in het ziekenhuis te Meppel, waar hij maandag was opgenomen. Voor veel mensen komt zijn dood best wel onverwachts. Niet iedereen wist dat bij hem vorig jaar longkanker was ontdekt, niet iedereen had in de gaten dat hij de laatste maanden broos en kwetsbaar was geworden.

De manier waarop Bertus omging met zijn ziekte is tekenend voor hoe hij was. Bertus was iemand die graag de touwtjes in handen had, en toen vorig jaar bij hem longkanker was geconstateerd, heeft hij een aantal chemokuren gehad waar hij heel ziek van werd, voor hem reden om de laatste kuur niet meer te doen. Tegen

de dood zag hij niet op, mede door zijn vertrouwen in God. Of er nog iets na de dood was wist hij niet, maar het was goed zo. Ook was hij zich er goed van bewust dat hij eerder zou sterven dan zijn vrouw Mijntje, die in Zonnekamp vanwege dementie verblijft. De laatste jaren waren niet eenvoudig, zoals eerder een tijd was in het leven van Bertus en Mijntje die niet makkelijk was. Aan de andere kant kun je zeggen dat Bertus een mooi leven achter de rug heeft. Op 5 december 1937 geboren op de Baars, waar hij één van 5 was, ging hij na de lagere school naar de ambachtschool in Steenwijk. In 1961 trouwde hij met Mijntje van Veen, die eveneens op de Baars woonde. Samen kregen zij 2 kinderen, Nettie en Jan. Na zijn trouwen kocht hij, mede op aandringen van zijn schoonvader, 3 woningen tegelijk, waaronder de woning, waar hij zelf woonde. In 1994, op 57-jarige leeftijd, kon Bertus stoppen met werken. Hij bleef echter wel bezig met zijn schapen en kippen op zijn wei, en met de vogeltjes in de volière. Vorig jaar pas heeft hij alle vogels weggedaan. In de Protestantse kerk van Steenwijkerwold, toen nog de Hervormde kerk, is Bertus jarenlang actief geweest. Zo is Bertus jarenlang, 16 jaar, eerst ouderling en later kerkvoogd geweest in onze kerkelijke gemeente, waar hij zich o.a. heeft ingezet bij de restauratie van de toren en het tot stand komen van een aula bij het toenmalige Centrum. Bertus

was dan ook heel blij dat er ook in Hoogthij een aula is gekomen. Naast de kerk is hij ook actief geweest bij de Voetelingschool, de begrafenisvereniging en de vogeltjesvereniging. Fijn vonden Bertus en Mijntje het ook dat zij opa en oma geworden zijn. Ze waren gek op hun kleinkinderen en sinds 3 maanden was Bertus ook overgrootvader. Bertus was een gelovige mens. Dat betekent niet dat hij geen oog zou hebben voor de vragen van de tijd of de twijfels van de omgeving. Hij stond midden in het leven en de wereld. Maar door alles heen was er bij hem altijd het besef dat er meer is, dat er een lijntje is met God. Dit vinden we ook terug in de evangelielezing die we gelezen hebben bij zijn afscheid. Het huis van de Vader. Daarvan zegt Jezus: "Daar is ruimte voor velen." Geen mens te min, te slecht of wat dan ook, voor iedere mens is er ruimte bij God. Zo gaat God ook met ons om. Aan die God hebben wij Bertus Hetebrij toevertrouwd. Na een afscheidsdienst, gehouden op zaterdag 27 oktober, in de aula van het crematorium te Meppel. Moge God zijn met allen, die hem zullen missen.

Wij leven mee. Als u iets te melden heeft of door te geven wat betreft pastoraat, neem dan gerust contact op met één van de ouderlingen of met de predikant. Het leven van mensen is

Lees verder op pagina 13

Advertenties

Die grote bak met water is voor kleine kinderen, zegt mijn papa. Maar niet om je handen in te wassen.

Donatus
Dé kerken- en monumentenverzekeraar

Donatus verzekert vertrouwd
www.donatus.nl

Bouwbedrijf Bart Smit
Bouwkamerweg 171c
8253 AE Gethoorn
t: 0521 - 38 00 90
info@bouwbedrijfbartsmit.nl

www.bouwbedrijfbartsmit.nl

NVBU
Meer Met Minder Energie
Vierkant
Voor C. HEBERT A. HEBERTS
BOUW GARANT

**TOTAAL INSTALLATEUR
BROUWER TUK**

Tukseweg 198 TUK Tel. 0521-512983
www.brouwertuk.nl

Topic Crea

Topic Creatieve ideeën
Topic Creatieve tekst
Topic Creatieve ontwerpen
Topic Creatieve online media
Topic Creatieve offline media
Topic Creatieve Communicatie

Verrassend creatief
topic .nu

Hoe verwelkomen wij toeristen?

Hebt u er wel eens over nagedacht hoeveel mensen in uw regio vakantie vieren? Ze komen om te wandelen of te fietsen, te shoppen of musea te bezoeken. Ze zoeken rust en ontspanning. En misschien zoeken ze ook wel naar zichzelf. Waarom zou u ze niet uitnodigen een kerkdienst bij te wonen? Of mee te doen aan een kerkelijke activiteit?

Daarom maken wij al jarenlang voor de kerken in de Kop van Overijssel het recreatiemagazine Wal & Water en deze zomer voor het eerst ook een magazine in Twente. Dat kunnen we ook in uw regio doen. Een mooi uitgevoerd blad met inspirerende artikelen en informatie over uw kerkelijke activiteiten.

Interesse? Laten we er dan eens vrijblijvend over praten.
Bel met Bertine ten Brinke: 0546-577475

Kijk voor meer info op:
walenwater.welkominderkerk.nl

Vervolg van pagina 13

Op woensdag 14 november een Heet Hangijzer over voltooid leven:

"Voltooid leven" houdt de gemoederen in Nederland sinds enkele jaren behoorlijk bezig. In de media, de politieke partijen, de regering en de medische wereld buitelen de meningen over elkaar. Zouden we niet beter kunnen luisteren naar hoe God ons in de Bijbel laat zien hoe we met leven moeten omgaan? Vanavond luisteren we met name naar de Psalmen. In de Psalmen leer je anders te kijken naar jezelf, je eigen leven, je angst en je liefde. We willen met elkaar het gesprek aan over dit moeilijke onderwerp. Sprekers over dit Heet Hangijzer zijn ds. Pap en dhr. Ruitenbeek, voormalig huisarts in Vollenhove. Aanvang 20.00 uur in de Johanneskerk te St. Jans klooster. **Israël Producten.** Vrijdag 9 november zal er een grote uitstalling en verkoop zijn van Israël Producten van 13.00 tot 18.00 uur in het gebouw "Tilvoorde", Vollenhove. U bent van harte welkom bij uw consulente Klaasje van der Heide.

Vollenhove STAD

Ds. D. Wolters, Steiger 27,
8325 HB Vollenhove, 0527-239291
E-mail:
predikantstad@hervormdvollenhove.nl

Pastoraat. Dhr. Voerman, M. Kroezestraat 6, heeft een operatie ondergaan. We bidden hem een voorspoedig herstel toe.

Survival. De jaarlijkse run komt er weer aan! Overal rond Venlo verschijnen hindernissen. Vele vrijwilligers zijn in touw om duizenden deelnemers over het parcours heen te loodsen. Geweldig om te zien! Een paar maanden geleden was ik bij iemand die het leven vergeleek met een survivalrun. De ene hindernis volgt op de andere en je weet meestal niet wanneer de volgende komt en hoe zwaar hij zal zijn. Binnen de kerk willen we je trainen om met die obstakels om te gaan, zodat je zo goed mogelijk voorbereid bent wanneer iets je pad kruist. We willen je daarnaast wekelijks geestelijk voedsel geven, zodat je nieuwe energie opdoet. We willen je ook aanmoedigen, omdat we beseffen dat we samen sterker staan dan alleen. Maar bovenal willen we je op God wijzen, die door zijn Geest de krachtbron van je leven wil zijn!

Met een hartelijke groet,
Dick Wolters

Vollenhove AMBT

Ds. H.J.H. Pap, Leeuwte 88,
8326 AD, Sint Jans klooster,
0527-239504.
E-mail:
predikantambt@hervormdvollenhove.nl
E-mail:
scriba@hervormdvollenhove.nl

Er zijn geen gemeenteberichten aangeleverd.

Wanneperveen / Belt-Schutsloot

Ds. W.J. Menkveld, Veneweg 33
7946 LC Wanneperveen, 0522-701108
b.g.g. 06-40428018, jmenkveld@solcon.nl
Scriba: mevr. R. Lok-Lok,
Noorderweg 57, 8066 PW
Belt-Schutsloot, 038-3867486
scriba@pknwanneperveenbeltschutsloot.nl
Protestantse kerk Wanneperveen,
06-51038124
IBAN: NL27 RABO 0367 1544 63
t.n.v. het college van kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente Wanneperveen/ Belt-Schutsloot
www.pknwanneperveenbeltschutsloot.nl

Diensten 4 november. Belt-Schutsloot 09.30 uur - Voorganger: ds. W.J. Menkveld - H.A. (staande). Belt-Schutsloot 19.00 uur - Sing In. Wanneperveen 11.00 uur - Voorganger: ds. W.J. Menkveld - H.A. De avondmaalcollecte in beide diensten is bestemd voor stichting Doe een Wens.

Dienst 7 november - Dankdag. Gezamenlijke dienst in Wanneperveen om 19.30 uur. Voorganger: ds. W.J. Menkveld. De extra collecte is de zgn. dankdagcollecte.

Avondmaalscollecte zondag 4 november Wanneperveen en Belt-Schutsloot voor 'Make a Wish' (St. doe een wens). "Als een kind kan geloven dat zijn

wens uitkomt, dan kan hij ook geloven dat hij beter wordt". Dat is de kracht van een Wish Journey. Onderzoek toont aan dat het realiseren van een allerliefste wens jonge patiënten en hun omgeving weer hoop en kracht geeft, en blijvend impact heeft. Een wensvervulling ontstaat niet vanzelf. Het is een zorgvuldig geplande Wish Journey. Een bijzonder traject waar een grote groep mensen maanden mee bezig is en dat van A tot Z maatwerk is. En dat impact heeft vanaf het moment van kennismaken tot lang na de wensvervulling. Zo maken wij met elkaar herinneringen die een leven lang mee gaan. Wij zetten alles op alles om zo veel mogelijk wensen te vervullen. Dat doen wij niet alleen. Dat kunnen wij niet alleen. Ons verhaal is niet zomaar een verhaal. Het is een verhaal van alle verhalen van kinderen met een ernstige, soms zelfs levensbedreigende ziekte. Van zorgzame vrijwilligers, ouders, ziekenhuizen en business partners die samen alles uit de kast halen om het onmogelijke onvergetelijk te maken. Van maanden van voorbereiden, het verheugen op, zorgeloze momenten met familie en van herinneringen. Door onderdeel te zijn van een onvergetelijke Wish Journey krijgt het kind een positieve boost. Zo vinden kinderen én de mensen eromheen weer nieuwe kracht om sterker de toekomst in te gaan. Namens de diaconie van harte bij u aan-

bevelen.

Doelcollecte diaconie voor de maand november. Hospice Het Riemkehuis in Steenwijk. Ernstig zieke mensen voor wie geen genezing meer mogelijk is, willen de laatste fase van hun leven graag thuis doorbrengen. Maar soms behoort thuis sterven niet meer tot de mogelijkheden, terwijl een vertrouwde omgeving dan juist zo belangrijk is, zowel voor de patiënt als voor de familie. Bijvoorbeeld omdat de zorg voor de familie te zwaar is, of omdat het huis niet geschikt is voor de verzorging. Dan kan een hospice zoals 'Het Riemkehuis' een goed alternatief zijn. Een hospice wordt ook wel een 'Bijna Thuishuis' genoemd. De zorg in een Bijna Thuishuis is vergelijkbaar met de zorg die thuis aan terminale cliënten geboden kan worden. Er is in feite sprake van een verplaatste thussituatie.

Hospice het Riemkehuis is een non-profit organisatie, en werkt uitsluitend met vrijwilligers. De Stichting ontvangt enige subsidie van de overheid, maar is grotendeels afhankelijk van donaties en giften. Namens de diaconie van harte bij u aanbevelen.

Diensten 11 november. Belt-Schutsloot 09.30 uur - Voorganger: ds. W.J. Menkveld - Dienst met de basisschool. Er is een extra collecte voor een project van de basisschool. Na de dienst is er voor iedereen koffie.

Lees verder op pagina 15

Advertenties

vredenburg
Uw duurzame vakinstallateur

"Omdat we de wereld niet van onze ouders hebben geërfd, maar geleend van onze kinderen"

Sanitair

Huisautomatisering

Verwarming & Koeling

Beveiliging

Renovatie

Zonnepanelen

Vredenburg Installatietechniek
Dolderweg 29 | 8331 LL Steenwijk

0521 - 588224
www.vredenburgsteenwijk.nl

bakkerij Muis

Gelderingen 6 8341-PW
Steenwijkerwold
0521-588346
www.bakkerijmuis.nl

BAKKERIJ HOUTSMA

Kerkstraat 70
Vollenhove - tel. 24 12 53

Wij maken magazines: van de kerken, voor toeristen. Om hun te laten weten dat ze welkom zijn. In de omgeving én in de kerken.

Stichting Welkom in de Kerk werkt zonder winstoogmerk. U bent welkom op: www.welkomindekerk.nl

Uitvaartverzorging

Grafistenfabriek Nieuw-Amsterdam

Voor een piëteitsvolle uitvaart...

Bij overlijden: **0800 - 024 25 26**
(dag en nacht bereikbaar)

Kantoor:
Ballastweg 2
7741 ZL COEVORDEN
Tel.: (0524) 515 899
Fax: (0524) 515 227

Postadres:
Postbus 208
7740 AE Coevorden
e-mail: uvvugna@planet.nl

Vestigingen in: Emmen - Coevorden - Zuidwolde (Dr.)
Voor informatie: (0591) 633 020 of (0524) 515 899

drok Advies, planning en uitvoering onder één dak

Decorette, Hubo en Schildersbedrijf Drok

Uw makeover is bij ons in goede handen!

De Weyert 10, Vollenhove | 0527-24 13 55 | decorette-drok.nl

STEENHOUWERIJ DE VERBINDING

Nagelerstraat 7
8301 XE Emmeloord

T | 05 27 264 881
E | info@steenhouwerijdeverbinding.nl

www.steenhouwerijdeverbinding.nl

mountainbiken in Sauerland

welkom in Haus Reinhild

Twee ruime appartementen. Ook gelijktijdig te boeken.

Kijk op hausreinhild.nl

Vind een Christelijke Partner

www.samen-verder.nl

Al 30 jaar deskundige en persoonlijke bemiddeling

Tel: 088-130 34 00
Gratis brochure

30 jaar ervaring
SAMEN VERDER

Ook adverteren in het GZ?
Neem contact op met het Gezamenlijk Zondagsblad via geke@topic-cc.nl of bel 0546 - 577475.

BOUWBEDRIJF G. ROOK B.V.

Vollenhove

Méér dan alleen kelderbouw!

Industrieweg 7 - 8325 DA - Vollenhove
Tel. 0527 - 24 41 00 - Fax. 0527 - 24 40 44
Web. www.rookbouw.nl Mail. info@rookbouw.nl

nieuwbouw | verbouw | woning | utiliteit
ontwikkeling | stallenbouw | betonbouw

Persoonlijke gedenktekens met een hart

Lid van de EDEN GROEP

www.riddernatuursteen.nl

Ridder natuursteen

Bovensmilde / Lutten
0592-243972 / 0523-237870

Grafmonumenten, as-sieraden en bestemmingen

Bouwbedrijf Wicherson

verbouw
nieuwbouw
onderhoud

Steenwijkerwold
tel.: 0521 - 58 95 49

• HÉT WEEKBLAD VOOR BETROKKEN KERKMENSEN •

Maak nu kennis met het **Gezamenlijk Zondagsblad**

Ga naar: www.welkomindekerk.nl

Of vul de bon in:

3 MAANDEN PROBEREN VOOR MAAR € 8,95!

JA, ik wil het vernieuwde Gezamenlijk Zondagsblad drie maanden op proef voor slechts € 8,95. Daarna beslis ik of ik een abonnement neem.

Dhr. | mw. | fam. *

naam:

adres:

postcode: woonplaats:

e-mail: tel.nr.

*Omcirkel de juiste aanhef.
In envelop zonder postzegel sturen naar: Gezamenlijk Zondagsblad, Antwoordnummer 12, 7620 VP Wierden

Kerst Special

om uit te delen

deel uit

- op straat •
- in je buurt •
- via je kerk •
- aan je collega's •
- overall gewoon •

BESTEL NU!

maandbladreveil.nl
vanaf 10 exemplaren
€0,75 p/st
excl. verzending

wakker en waaks
kritisch en betrokken
maandbladreveil.nl